

A MAGYARSÁG A PÁSZTORKORBAN

Irta: SZENTMIKLÓS Y LAJOS

A magyarság pásztornépként jelent meg a történetben. A IX. századot, amelyben feltűnik, mintegy 1000-1500 év választja el őstörténetének ugor korszakától. Ezalatt a magyarság felemeikedett az ijas vadászat termelőmódjától a pásztorkodás színvonalára, a vadság felső fokáról a barbárság középfokára. A magyar nyelv szókészletének elemzése azt mutatja, hogy a pásztoreletre való áttérés török hatás alatt ment végbe, egyébként azonban még a fejlődés fővonalai ismeretlenek. Mély szakadék tátong az ugor-óskor és a magyarság első történeti korszaka közt s ezt a szakadékot feltevésekkel kell áthidalni.

A közkeletű felfogás a politikai tényezőkből indul ki. Ugy képzelik el, hogy egy török pásztornép hódítóként rátelepedett a magyarság ugor elődeire, akik erdőségeikben élték halászattal és gyűjtéssel egybekötött vadászéletüket. A török urak és a szolgasorsra jutott ugorok együttlése összeházasodásukra vezetett s végül is a két nép egybeolvadt, miközben az urak átvették szolgálk nyelvét. A magyarság ugor elődei e folyamat során tanulták el az állattenyésztést török uraiktól s így alakult át az ugor vadásznép, török elemekkel kereszteződve, pásztorkodó magyar néppé. E felfogás szerint, amit a hivatalos történetírás is magáévá tesz, a magyarságot az erőszak, az einyomás, az osztályuralom teremtette meg két idegen népi elemből.

Azonban erdei vadásznépet nem lehet úgy leigázni, hogy a hódító egyszerűen reá telepszik és aláveti közvetlen uralmának. Az ilyen szolgáság elől a helyhez nem kötött vadásznép elmeneküi erdőségei mélyébe vagy akár terméketlenebb tájakra, csakhogy szabadságát megtarthassa. Legfeljebb olyan függőségbe törődik bele, amely, ha valami adóval és katonai természetű szolgálattal terheli is, de életének belső szabadságát érintetlenül hagyja. Jó példával szolgálnak erre ép' a magyarok legközelebbi, ugor rokonai, a vogulok és az osztjások. Ezek elviseiték különböző török pásztornépek fennhatóságát az VI.-X. századokban, de csak azért, mert e fennhatóság alatt is tovább élhették szabad vadászéletüket. Amikor azonban a XIII.-XVI. századokban az orosz terjeszkedés azzal fenyegette őket, hogy jobbágyságra jutnak, inkább a zord északi vidékekre való elköltözést választották. Nincs semmi ok annak feltevésére, hogy a magyarok elődei nem tették és nem tehették volna ugyanezt, ha szabadságuk veszélyben forgott. A magyarság keletkezésének politikai erőszakelmélete összetéveszti a vadásznépek helyzetét a letelepült és valóban meghódítható földművesnépek helyzetével és az osztálytársadalom képétől lenyügözve ott is osztályviszonyban keresi a magyarázatot, ahol osztályviszony még ki sem alakulhatott.

A valóságban a termelőerők mozdulatlanságát vagy fejlődési irányát a termelés természeti feltételei határozzák meg alapvetően. A finn-ugor népek közül a vogulok és az osztjások felszorultak a fenyőöv déli sávjából Uralontuli rideg északi sávjába, részben a tundraövbe, az Ob alsó folyásának a vidékre, ahol lehetetlen volt az állattenyésztő földművelésre való áttérés. Ezért a vogulok és az osztjások a közelmúltig lényegében a vadság felső fokán álló vadászó-halászó népek maradtak.

Más finnugor népek, mint a votjakok, cseremiszek és mordvinok, amelyek kezdetől fogva a fenyőöv déli részében vagy a lomberdőövben laktak, kifejleszthették e változatlan természeti alapon termelőerőiket és áttérhettek az állattenyésztő földművelésre. Ezeknél nyomon lehet kísérni azt a fejlődést, amelynek során, az V. és XVI. század közt, a földművelés és az állattenyésztés mind jelentősebbé vált az uralkodó vadászat, halászat és gyűjtés mellett a termelésben, majd a XVII. századtól kezdve, döntő súlyra tett szert ebben s amelynek eredményeként ezek a népek felléptek előbb, a földművelés és állattenyésztés előnyomulásával, a barbárság alsó fokára, majd, az állattenyésztő földművelés uralkodóvá válásával, a barbárság középfokára is. S ha már most azt kérdezzük, miért nem maradt meg a magyarság vadász-halásznépnek, mint a vogulok és az osztjakok, vagy miért nem alakult át vadász-halásznépből közvetlenül földművesnéppé, mint a votjakok, cseremiszek és mordvinok, miért képviseli tehát a fejlődésnek az utóbbitól eltérő vonalát, amely a vadásztól-halásztól a pásztorelethez vezet, — a feleletet ezekre a kérdésekre ugyancsak a termelés természeti feltételeiben kell keresnünk.

Az ugorság, melynek fenyőerdőségei déli irányban egyébként is puszták, (steppék, évi 200-400 mm. csapadékkal) és félpuszták (szavannák, évi 400-600 mm. csapadékkal) közelében feküdtek, átszivárgott idővel az Uralon-tulra, a Tobol folyó felé, ahol fenyvesei már közvetlenül érintkeztek, délfelől, a középázsiai-délorosz pusztasággal. Viszont a magyarság elődei az Uralon-inneni ugor őshaza déli sávjában élhettek, lefelé egészen a Bjelaja vidékéig, amely részben már a lomberdőövbe tartozik és ők kerülhettek át a pusztával közvetlenül szomszédos Uralon-tuli, nyugatszibériai részekre is.

A földművelés és az állattenyésztés nem voltak teljesen ismeretlenek az ősi ugorság előtt sem, a nyelv és a régészeti leletek tanúsága szerint, ha ez a két termelőág nem is emelkedett jelentőségre gazdasági életükben. Az asszonyok valamelyes kapás földművelést folytathattak a nyári halászat alatt, a folyók mentén, olyan vidékeken, amelyeken a növényi élelmiszerek gyűjtése nem járt elegendő eredménnyel. S kisebb háziállatok, (mint juhok) csekély mértékű tartásának is vannak nyomai náluk már a régi időkből. A csere azután, amelyet a közeli pusztaságokon lakó pásztornépekkel folytattak, nagyobb háziállatokhoz (marhához, lóhoz) is hozzájuttathatta őket. Mindazonáltal az állattartás nem játszott számbajövő szerepet az ugorság gazdasági életében.

Idővel azonban az ugorságnak az a része, amelyből a magyarság alakult, közvetlen gazdasági kapcsolatba kerülhetett földrajzi elhelyezkedése következtében egy pusztai török pásztornéppel s ezen a révén elsajátíthatta a fejlettebb állattenyésztéshez szükséges ismereteket. Ezen az úton kerülhettek be a magyar nyelvbe az állattenyésztésre vonatkozó török eredetű szavak. Az állattenyésztés azután viszonylag fel is lendülhetett itt, a fenyőöv déli részében s különösen az erre igen kedvező természeti feltételeket nyújtó lomberdővidéken jelentőssé válhatott a még mindig uralkodó vadászat, halászat és gyűjtés mellett is a termelésben, úgyhogy az utóbbi már itt, az ugor őshaza területén, elérhette a barbárság alsó fokának a színvonalát. A török érintkezésen alapuló nyelvi fejlődéssel, amely összefonódott az előbbi gazdasági folyamattal, indulha-

tott meg azután a magyarságnak az ugor népegységből való kiválása az önálló magyar nép kialakulása is.

Lehetséges, hogy ez a török érintkezés együttjárt a törökök politikai fennhatóságával az ugormagyarságon, e fennhatóság fentebb leirt enyhe formájában. De a fejlődést akkor sem a politikai függés határozta meg, hanem a gazdasági kapcsolat, nem az adókizsákmányolás, azzal, amit elvett az ugormagyaroktól, hanem a gazdasági érintkezés, azzal, amit adott nekik.

S a török elemek sem keveredhettek olyan mértékben az ugorsággal ez érintkezés során, hogy a magyarságot két népi elem, az ugor és a török eredőjének lehetne tekinteni. Ez a kereszteződési elmélet nem utolsó helyen annak köszönheti létrejöttét, hogy őstörténészeink egyrészt feszélyezi az a tény, hogy a magyarság a primitív finnugorságból eredt. S ha ebbe már kénytelenek is beletörődni, legalább az arisztokratikusabb, hódító, „államszervező“ törökség vérével akarják az „alantas származású“ magyarságot „megnemesíteni“. De a magyar nyelv honfoglaláselőtti szókincsében legfeljebb két olyan török eredetű szó van, amely rokonsági kapcsolatokra vonatkozik, habár a már kialakult magyarság a honfoglalásig évszázadokon át török környezetben élt. Ha a magyarság valóban ugor és török elemek kereszteződéséből keletkezett volna, nyelvének rokonsági terminológiája feltétlenül több nyomát őrizné ennek török jövevényszavakban. Hiszen például a votják nyelv 19 rokonsági kapcsolatot kifejező török jövevényszót ismer.

Végül egymagában a török hatás sem vezethetett volna az ugormagyar állattenyésztés fejlődésére, ha a természeti körülmények nem kedveztek volna ennek. A XVI. század után a déli vogulok is szoros gazdasági kapcsolatba kerültek a török népekkel Uralon-tuli új hazájukban. Ők is eltanulták ezektől az állattenyésztés mesterségét s nyelvükben is török jövevényszavakkal jelölik az állattenyésztéssel kapcsolatos fogalmakat. De az azonos irányú török hatás ellenére sem fejlődött ki állattenyésztésük, mert hiányoztak ennek a természeti feltételei.

A magyarság fejlődésére vonatkozó előbbi feltevést megerősíti a mordvinok gazdasági fejlődésének, illetve e fejlődés egy átmeneti szakaszának történetileg ismert példája. A mordvinok (burtászok) az V. század körül a Középvolga lomberdővidékén éltek, mint vadász-halászgűjtő nép. Itt érintkezésbe kerültek török pásztornépekkel, amiről nyelvük török jövevényszavai is tanuskodnak. A törökökkel való érintkezés nem járt együtt leigázásukkal, szolgasorsra vetésükkel, hanem csupán az enyhe politikai függőségnek az eddigiekben már többször érintett némevel. A török hatás eredményeként azután a IX.-X. századokban, bár még ekkor is vadász-halászgűjtő nép maradtak, bizonyos földművelés mellett már jelentős állattenyésztésük is volt. Az egykorú források szerint vagyonuk javarésze ugyan még ekkor is a menyétbőr és a méz, de nagyszámú lovuk, öszvérjük és marhájuk is volt már. Tehát az erdővidék déli részén élve, a vadász-halászgűjtő termelőmódból kiindulva, török pásztornépek hatása alatt, de nem ezek szolgátságában, egyszóvali ugyanolyan feltételek mellett, mint amilyenek a magyarságra nézve is fennforoghattak, a gazdasági fejlődésnek ugyanazt az útját járták be, amelyet az ugormagyarsággal kapcsolatban az előbbieken feltételeztünk.

Az utóbbi gazdasági fejlődésnek megfelelő fokon, a barbárság alsó fokán állhattak a baskirmagyarok is a Bjelaja részben lombördővidéken, a XIII. században. „Ló- és farkashúst és ilyeneket esznek“, — mondja róluk *Julián* barát. Ez állattenyésztéssel egybekötött vadászéletre mutat. A valószínűség mellett szól, hogy a baskirmagyarok a magyarságnak az ugor őshazában visszamaradt s nem oda visszatért része voltak. Valószínűbb az, hogy a baskirmagyarokat azért találjuk időmultával is a magyarság régi lakóhelyén, mert folyatólágosan ott laktak, mint az, hogy őshazájukat elhagyták, de évszázadok múlva oda visszatértek. Így azután maguknak a baskirmagyaroknak a viszonyai is a XIII. században az ugormagyarságnak azt a gazdasági állapotát tükröznék vissza megszakítatlan folytonossággal, amit fentebb feltettünk, erről az oldalról is alátámasztva ezt a feltevést.

A mordvinok és a magyarok fejlődése azonban külön utakra tért a barbárság alsó fokától kezdve, mert termelésük természeti feltételei is másokká váltak. Valamilyen népmozgalom kivihette az ugormagyarság egyrészét a szomszédos nyugatszibériai pusztára — bizonyára a puszta közvetlen szomszédságában élő Tobol-vidékieket, miközben a Blejala-vidékiek visszamaradtak, — és az idekerült ugormagyaroknak most már a puszta törvényeihez kellett alkalmazkodniuk termelésükben s ettől függő társadalmi életükben, korábban megszervezett termelő erőik alapján.

Az utóbbi kényszerúségről van alapjában szó a magyarság társadalmi fejlődésének most következő szakaszában és nem „a törökös lovasnómád kultúra átvételéről“, mint íróink állhatatosan ismételtetik, — az eurázsiai puszta természeti viszonyainak az uralmáról, amely ugyanabban az irányban érvényesült a török, a mongol, az indo-iráni szkita, szarmata, párthus és a finnugor magyar népek társadalmával szemben, mindazokkal a pusztai társadalmakkal szemben, melyek termelőerői egyrészt már elérték, de másrészt még nem haladták meg a lovas állattenyésztés színvonalát.

A puszta növény- és állatvilága szegényes, szárazsága következtében. Növényi élelmiszert csak keveset lehet gyűjteni rajta és vadászható állat is gyéribben fordul elő itt, mint az erdőöbven. A pusztára került ugormagyarságnak pótolnia kellett tehát azt a hiányt, amelyet élelemtermelésében a gyűjtés és a vadászat hozamának a csökkenése előidézett. De a földművelést nem terjeszthette ki lényegesen ebből a célból, mert ennek is utját állotta a puszta szárazsága, a termelőerők elért színvonalán. És a halászatot sem űzhette több eredménnyel a nyugatszibériai pusztákon, mint az urali erdővidéken. Egyedül az állattenyésztés kifejlesztésére nyújtott lehetőséget a puszta, mert a legelő jószágoknak növényzete elegendő táplálékot szolgáltat. A pusztán az állattenyésztés uralkodó termelőággá fejlődhetik és azzá is kell fejlődnie, az egyéb élelemforrások elégtelensége mellett, mihelyt a társadalom birtokában van az ehhez szükséges termelőerőknek. Ezeket pedig az ugormagyarság már az ugor őshazában megszerezte.

Igy vált a puszta természeti termelőfeltételei és válhatott saját termelőerői következtében pásztornéppé a pusztaságba jutott ugormagyarság. S minthogy mozgékony pásztorelete az ugorságtól való földrajzi elszakadására s ennek folytán nyelvének önálló továbbfejlődésére vezetett, a pásztorkodásra való áttérését nyomon követte új néppé, a ma-

gyar néppé való végleges átalakulása is.

A pásztoreletre való áttérésnek Nyugatsibériában kellett ezek szerint lejátszódnia. A történeti forrásokban előforduló egyes adatok, nevek és a magyar nyelv jövevényszavainak elemzése útján meglehetősen bizonyossággal megállapítható azonban, hogy a magyarság lekerült Nyugatsibériából az V. század második felében a Fekete-tenger környékére és ettől kezdve egészen a IX. század második negyedéig itt élt, az Azóvi-tenger (az ókori Maeotis) vidéken, a Kaukázus hegységtől északra, elsősorban a Kubán és a Don folyók között.

Mintegy 2200 km.-rel esik délebbre ennek a területnek a déli szégye az ugor őshaza déli határánál s maga a terület kb. egy magasságban van a régi Dél-Magyarországgal. Éghajlata azonban szélsőségesebb az utóbbinál az Atlanti Óceántól való nagyobb távolság miatt. Nyarai forróbbak, de különösen telei hidegebbek, -30-35 C-ig is lesüllyedő hőmérséklettel, úgyhogy az Azóvi-tenger is rendszeresen befagy 5-6 hónapra. Az éghajlat felette száraz. Nem tekintve a Kaukázus lejtőit és a Kubán középső folyásának vidékét, vagyis a terület déli határsávját, ahol az évi csapadék meghaladja a 400 mm.-t, csupán pusztai növényzet borítja a talajt, sőt a vidék helyenként egyenesen félsivatag jelleget ölt. Így a rekkenő napsütésben izzó, forró, szél kavarta homokbuckák éppé úgy hozzátartoznak a táj képéhez nyáron, mint télen a heves hóviharak. Folyó kevés a Kubán és a Don közt, annál több a sóstó. S a kevés folyó egyrésze is vízszegény és ebtűnik a homokban. Egyáltalában iható vízben nem bővelkedik ez a vidék. Azonban a Kubán és a Don, valamint az Azóvi-tenger is halban gazdag.

Ezek a természeti viszonyok formálták közvetlenül a magyarságot. negyedfél évszázadon át tartott hatásukkal, termelőerőikhez képest olyanra, amilyenek a IX. században megjelent a történetben.

A magyarság fő termelési ága a Kubánvidék pusztáin is csak az állattenyésztés lehetett. A földművelés is jelentős néprészek főfoglalkozásává válhatik ugyan a pusztán, ennek csapadékszegénysége ellenére is, de csupán az öntöző földművelés mellett, amelynél a folyó szétöntözött vize pótolja az esőt. A Kubán-vidéken azonban kevés a folyó s egyáltalában semmi nyoma sincs annak, hogy a magyarság ismerte volna az öntöző földművelés technikáját. Így a földművelés, amelyet csak a kevés számú folyó mentén úzhattak, ahol a folyó vize egy darabon átnevesíti a talajt, általánosságban csak kis szerepet játszhatott a kubánvidéki magyarság termelésében és csak a legszükségesebb növényi termékek megszerzését szolgálhatta, kiegészítve a gyűjtés csekély hozadékát. A közigazgatási értelemben vett Kubánterületen még néhány évtizeddel ezelőtt is annyira jelentéktelen volt a földművelés, hogy a terület gabona-bevitelre szorult. A vadászatnak sem lehetett nagy jelentősége az élelmiszertermelésben a pusztai természeti viszonyai folytán, mint fő termelési ág mellett. A Kubán-vidéki puszták legelői eléggé soványak, amellet, hogy iható vízben sem gazdag ez a terület. Ezenkívül a pásztorelet kezdő fokán az állattenyésztés módszerei is nagyon tökéletlenek még. E körülményeknek általánosságban korlátozniok kellett az állattartás terjedelmét s az életfenntartás szükségletének a halászat kifejlődésére kellett vezetnie, melynek a természeti feltételek kedveztek is ezen a területen.

Ilyen természeti viszonyok s az állattenyésztés technikájának fejletlensége következtében tett szert a halászat a pásztorkodó magyarság gazdasági életében arra a jelentőségre, amelyről a IX. századbeli források beszámolnak. Östörténéseink mindenesetre másként látják a dolgot. Némelyik szerint például a magyarságnak, mint részben finnugor eredetű népnek, hajlama volt a halászásra s ezért halászott, ép úgy, amint ő szerintük a török népeknek hajlamuk van a nomád pásztorkodásra s ezért nomadizálnak. Mit szólnak azonban ennek az elméletnek a hívei például a török kazárokhoz? Ezek mit sem törődtek azzal, hogy nekik hajlamaik szerint továbbra is nomadizálniok kellett volna, hanem egyszerűen áttértek a pásztoréletről fejlődésük meghatározott fokán a letelepült földművelésre. S ezzel kapcsolatban oly nagyban úzték a halban dus Káspi-tengerben a halászatot, mintha nem is előkelő török nép, hanem közönséges finnugor eredetű nép lettek volna.

A csapadékszegény pusztán sátorozó-vándor állattenyésztést kell folytatni ezen a fokon, az ivóvizet szolgáltatató folyók mentén, mert növényzete csak korlátolt ideig, helyek és évszakok szerint néhány napig vagy néhány hónapig nyújt megfelelő táplálékot az állatoknak ugyanazon a környéken. Amint a jószág lelegette a füvet, tovább kell vele vonulni. Ennek a vándorlásnak határt szab azonban a belsőázsiai délorosz pusztaságban az időjárás. A tél bekövetkeztével széltől, fagytól, hóvihartól minél védettebb helyre kell huzódnai a jószággal, olyan helyre, ahol a vizen kívül akad fa és lehetőleg hómentes legelő. Ilyen helyek a folyók völgyeiben találhatók. A téli időszakra, novembertől ápriliséig véget érte hát a vándorlás s helyébe a folyómenti téli szálláson való állandó tartózkodás lép. A folyók közvetlen közelében, ahol a fű gazdagabban sarjad, a jószág eltengődik valahogy az avarlegelőn a tél hosszú hónapjai alatt is, halászni is lehet itt, a folyót borító jégen léket vágva az egész téli időben s ezenkívül a partmenti talaj földművelésre és szénagyűjtésre is alkalmas.

A IX. század arab-perzsa forrásai ezeknek a viszonyoknak megfelelően írják le a magyarság települési szokásait: „a fűvel és a termékenységgel együtt vándorolnak“, de „télviz idejére ...folyóhoz huzódnak s a telet partjain töltik halászva.“ S hasonlóan éltek még nemrégben is a Kubán folyó mentén nomadizáló nogaj-tatárok és északabbra, a Szal és Manics folyók vidékén a nomád kalmükok.

Az állatok közt, amelyeket a magyarság tenyésztett, a legfontosabb volt a ló. A kancatej s ennek termékei szolgáltatották a fő táplálékot. A ió mellett a juh játszhatott nagyobb szerepet. Marhát keveset tarthattak, mert ennek téli élelmezése nehézségekkel járt s a disznótartás csak jelentéktelen lehetett az állattenyésztés vándorjellege mellett. Teherhordó állatok azonban tevéket is használhattak. A Kubán-vidék állattenyésztése még nem régen is hasonló képet mutatott. A tejjel s a beióle készült termékekkel szemben a barmok husának csak alárendelt hely jutott a táplálkozásban.

Az állattenyésztés kevés munkával járhatott. Az állatokat alig gondozták, ezek egész éven át a szabadban voltak, félvad állapotban, arra utalva, hogy maguk keressék meg élelmüket. „Lovaikat télen-nyáron szakadatlanul legeltetik“ — mondja *Bölcs Leó* a magyarokról. — Csúpan a fiatal állatok számára emelhettek télire szárnyékféle építménye-

ket s részükre valami szénát is gyűjthettek téli takarmánynak, mert ezek nélkül a fiatal jószág nem bírta volna ki a hosszú és szigorú telet.

A folyómenti fölművelés ép' úgy folyhatott a téli szállás, mint a vándorlás szokásos nyári főállomása mellett. A nyári főszálláson is tartózkodhattak elég hosszú ideig ahhoz, hogy a mellette elvetett, gyorsan érő gabonafajta termését még le is arathassák. Nem tudjuk, hogy a Kubán-vidéki magyarság körében melyik eljárás divott. Ha a földet a nyári szállás mellett művelték, a vándorlásban is mindenki résztvett s a téli szállás üresen maradt. De ha földművelés a téli szállás mellett folyt, a vele foglalkozók a nyarat is ezen a szálláson töltötték s csak a többiek keltek vándorutra. Ebben az esetben tehát a téli szállás már egész éven át lakhelyül szolgálhatott, sátraival és földbeásott kunyhóival, ha állandó lakhellyé, valódi faluvá még nem is fejlődhetett, mert elpiszkosodása miatt bizonyos idő múlva más lakhellyel kellett felcserélni.

A földet a legelőváltórendszer szerint művelték. A legelő kis részét feltörték s a feltört részbe 2-3 éven át gabonát vetettek; amikor azután a művelt föld kimerült, a legelő újabb részét törték föl vetés alá s a régi gabonaföldet legelőnek használták. Csak egyfajta nyári gabonát vethettek, kölest, tatárkát, vagy buzát. A gabona mellett kendert is termeltek s ezek termelését egészítette ki azután a széna gyűjtése. Ha a földet már állatvonta ekével is szántották, e helyett még ásóbotot és kapát is használhattak a föld megmunkálására, mint több pásztornép a belsőázsiai délszoros pusztaságon még a közelmúltban is. Az érett gabonát késsel, vagy sárlóval vágták le, lovakkal nyomtatták ki s már kézimalom segítségével őrölhették.

A magyarságnak nemcsak állattenyésztése, de földművelése s ennek eszközei, általában munkaeszközei, fegyverei, ipari technikája is török hatás alatt fejlődtek ebben a korszakban. Az utóbbi tekintetben a legnevezetesebb vívmányok ebben az időben a szövés elsajátítása és vas- illetve vasalkatrészekkel ellátott eszközök és fegyverek (sarló, zabla, kengyel, kard, stb.) használata. Az ipar főleg állati nyersanyagokat dolgozott fel, a termelés uralkodó irányának megfelelően. A vasat idegenből hozták be, de részben már önállóan megmunkálhatták. Az ásványi anyagok közül só termelhettek a sóstavakból és mocsarakból.

A magyarság azáltal emelkedett fel ebben a korszakban a barbárság középfokára, hogy fő termelőága az állattenyésztés lett. De ezt a fokot nem lépte még túl ekkor, mert az állattenyésztést vándorlással egybekötve űzte. Féltelepültségével felette állott már az arabiai beduin pásztoroknak, akiket a természeti viszonyok szakadatlan nomadizálásra készítettek és mint, lovas nomád nép, a lovaglás technikájának birtokában, az ősi árja ökrösnomádoknak is. De éppen csak féltelepültsége következtében alatta maradt a Tacitus-korabeli germánoknak, az egykorú ó-ír keltáknak s még inkább a Homeres-kori görögöknek, mindazoknak a barbárság felső fokán álló pásztornépeknek, amelyek megfelelő természeti viszonyok alapján végleg letelepedtek s ennél fogva termelőerőiket is magasabb színvonalra emelheték.

Az a terület, amelyet a magyarság a Kubán-vidéken megszállott (a régi *Onogária*) legnagyobb kiterjedésében sem igen tehetett ki 100.000 km²-nél többet. Ez az ugor őshaza feltehető területének alig egyharmad része. De az ugor őshaza 300.000 km²-nyi területén ennek teljes kihazs-

nálása mellett sem élhetett a vadság felső fokának termelőerőivel 100 km²-ként több, mint 5-10, vagyis összesen 15-30.000 ember. Így a pusztára kikerült magyarság legnagyobb létszámát sem tehetjük többre, mint legfeljebb 10.000 emberre. Ezzel szemben a Kubán-vidéki haza területén 100 km²-ként mintegy 70-100 lélekkel számolhatunk a barbárság középfokának termelőerői mellett s ennek megfelelően 70-100.000 emberre becsülhetjük a Kubán-vidéki magyarság legnagyobb létszámát. Az ugor őskorban 100 km²-ként 5-10 főre tehető népsűrűség szembeállítására a Kubán-vidéki magyarságnak a megfelelő területegységre számítható 70-100 főnyi népsűrűségével a magyarság termelőerőinek azt a fejlődését ábrázolja, amely az ugor őskortól a kubánvidéki korszakig, a vadság felső fokától a barbárság középfokáig lejátszódott.

A BROADWAY BANKÁRJA

Irtta: DAMON RUNYON

Damon Runyon a mai Amerika legjellegzetesebb, Európában teljesen ismeretlen novellistája. Valaha újságíró volt s ennek embertípusnak a vonásait megőrizte novelláiban is, melyek mind New-York főútjain — a Broadway bizonyos szakaszain — játszódnak le a hajnali órákban, gangsterek, kártyások, löversenyjátékosok és görllők között. Novelláit mindig egy névtelen valaki meséli el, aki féllábbal minden trükkben benne van, féllábbal azonban az amerikai erkölcsi rendben is.

Ismerek jópár nőcskét, akik elég pompás karriert csináltak, de ez mind semmi, Israel Ib Silkjéhez képest, ami annál meglepőbb, mert Silk eleinte rendkívül utálta a bankárokat. Magam sem rajongok a bankárokért, köszívű fickónak tartom valamennyit, de azért nem vagyok elfogult velük szemben. Valójában szükség van rájuk, mert ha nem volnának, hova az ördögbe vinnék a váltóikat a polgárok.

Még jóval Israel Ibbel való találkozására előtt elmesélte egyszer Silk, hogy miért utálja a bankárokat. Ez még akkoriban volt, amikor mint egyszerű kórista munka után bejárt a Mindy-bárba, rendszerint hajnali négy felé.

Ebben az órában még elég sokan üldögélnek Mindynél, a fiuk pihennek egyet, a bakk vagy ez, az után, az összeverődött nőcskék a különböző lokálokból, beleértve a kóristákat és konzumnőket, befordulnak valamit falni hazamenetel előtt, a legtöbbször még szinpadra festve, kegyetlenül fáradtan.

Persze összeismerkednek az itt üldögélő pasasokkal, hellóznak és szívesen fogadnak meghívásokat egy-egy feketére, téstára, esetleg rántottára. Mindez kelemes és ártatlan, mert a kártyázástól kidölt pasasok nem kapnak magas vérnyomást az elnyuzott görllőktől és konzumnőktől, főleg az utóbbiaktól nem.

Szóval egy reggel Silk az én asztalomnál ül, egy feketét szopogat meg egy darab almás lepényt majszol, amikor bejön a Görög, igen kifacsart képpel és mellém rogy le egy székre. A Görög közismert kártyás, ilyen tájt mindig sós heringet rendel, sok hagymával, ami tudvale-